

MOJA VAS,

MOJ DOM

STARA VRHNJKA

Vas STARA VRHNIKA

Krajevna skupnost STARA VRHNIKA

Moja vas, moj dom...

Naša vas Stara Vrhnika, nekoč imenovana tudi Gornja vas - ali Oberndorf (tudi Alt Oberlaibach). Od Vrhnike jo loči dobra 2 km in holm Sv. Trojice. Vas ima danes več kot 775 prebivalcev in okrog 170 hiš. Je razloženo naselje z velikim gručastim jedrom, ki leži na nizkih obronkih Planine in Kurena, nad jugozahodnim zatokom Ljubljanskega barja. Imamo določena ledinska imena za posamezne predele vasi, kot so; Krakov konc, Hribi, Dole, Zgornji konc, Sredi vasi, Dolnji konc. Vas je že kar nekaj časa tu, kar bomo izvedeli kasneje, zdaj pa bi še govorili o sedanjosti.

Vas pod Planino

V bivši Jugoslaviji je večina prebivalcev hodila na delo v bližnjo Vrhniko in Ljubljano doma pa so obstajale male kmetije, skoraj v vsaki hiši je bila žival...Nove hiše ki so pričele rasti po letu 1960, so bile zgrajene s sosedsko pomočjo, veliko je bilo še ročnega dela, a vaščani so upali na boljše. Leta 1991 se je prav z naše kasarne pričala in zaključila osamosvojitvena vojna za Slovenijo (okoli tega je veliko napisanega v raznih arhivih in knjigah).

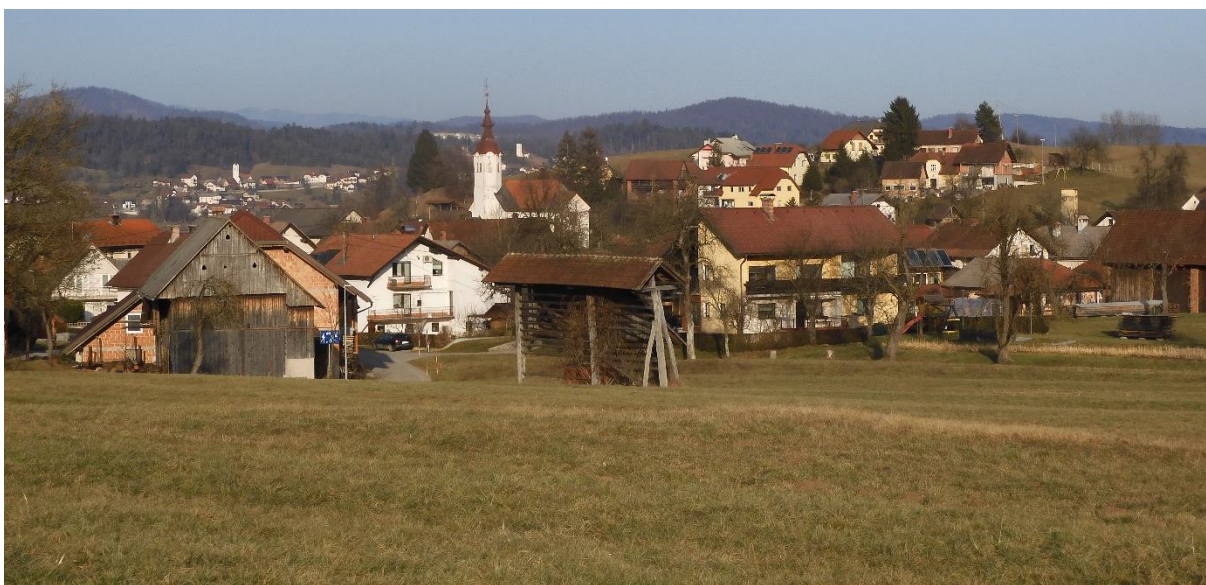
Vas iz zraka leta 2015 (foto: Primož Suša)

Nekako po letu 2000 pa se je vas pričela obnavljati, dograjevati, pridobila je novo infrastrukturo in na splošno se je prebudila iz nekoliko zaspanega okolja. Na novo so zaživela vsa društva PGD, ŠD, ustanovljeno je KD Stara Vrhnika in klima na vasi je pridobila nove moči. Pričela so se dela okoli doma KS, cerkve, ustvarjena so bila kulturna športna dogajanja, na novo so štartali gasilci, nova kanalizacija, tematske poti, označbe kulturno spomeniškega varstva, starovrhniški mojstri in še kaj...
...skratka vas živi in diha....

Krakov konec (pogled iz pokopališča leta 2021, foto Joži Krvina)

Pa o našem imenu vasi ni nič oprijemljivega (Stara Vrhnika), vedno se nekako navezuje na mesto Vrhnika, kamor pa po zgodovinskih virih nikoli nismo pripadali, ločeval nas je holm Trojica, predel današnje Kačje vasi, ki ni bil pozidan tako visoko, Planina na zahodu in barje severovzhodno. Je pa vir, ki pravi, da je bil prostor današnje vasi poseden med večjimi poplavami, na območju takratnega Neuportusa, kjer se je nivo vode zadrževal dlje časa, tako da so takratni prebivalci mestne naselbine za več let preselili na prostor naše vasi. Ko je voda z leti odtekla so se vrnili nazaj na območje ob takratni vodi - današnje Vrhnike. Prostoru, ki pa so ga zapustili so rekli » star plac « tako imenovano sedaj STARA VRHNIKA. Tako naj bi se ime do danes sooblikovalo z mestom Vrhnika.

Pogled z jugozahoda leta 2020

IZ ZGODOVINSKIH VIROV;

Prva omemba St. Vrhnike(Oberndorf) je leto **1444**, zapisana je v »fevdni knjigi«, ki se nahaja na Dunaju. Leta 2024 bomo praznovali 580 letnico prve omembe. Vprašaj se, kaj je pa zapisano? Omenjeno je, da je Konrad Apfalter imenovani tudi »gospodje »iz gradu Lebek, Libek (Lebeck) imel dve hubi, (kmetiji) na Stari Vrhniki. Grad iz 12. stoletja je stal v zaselku Lebek v Vačah pri Litiji, po zaslugi Valvazorja je v knjigi Vojvodine krajnske ohranjen lep izgled gradu. S kolegicami iz KD smo z vodičem 2011 leta obiskali in ogledali ostanke gradu. Dotaknila se nas je dolga zgodovina gradu, in prva omemba naše vasi.

Strnjeno naselje Stare Vrhnike je nastajalo okrog cerkve sv. Lenarta. Cerkvni viri cerkev omenjajo prvič že leta **1526**. Deželni knez Ferdinand je takrat odredil pobrati cerkvene kelihe in druge dragocenosti, da so jih pretopili v denar za **boje proti Turkom**. In zapisali, kaj je bilo odvzeto. Turki so bili huda nadloga naše dežele 150 let. Saj so kar tri cerkve v naši bližini posvečene Sv. Lenartu - zavetniku ujetnikov in čolnarjev. Še v M. Ligojni in Vrhnika Breg. Ko se ti postavi naslednje vprašanje: kaj so jim pa odvzeli, čez čas lahko enkrat najdeš tudi zapisan odgovor. Na St. Vrhniki odvzeti ___ na Kurenu _____

Če se vrnemo v leto **1598**, so v vrhniški župnijski kroniki našeta imena 30 posestnikov iz naše vasi in še gospodarji nekaterih drugih vasi, ki so smeli sekati drva v vicedomskih - deželnoknežjih gozdovih, proti plačilu odškodnine v naturi. Večina priimkov nam je znanih, ki še ohranjenih do danes, nekatera pa so ostala še kot domača imena. Med njimi tudi danes »Španovi« po domače, so bili že takrat župani leta 1598, ki s skrbeli za pobiranje dajatev. Pisali so se Zakovšek, omenjen je Miha in Hanse Zakovšek Suppan (podčrtano). Nagode se je priženil k Špan pred 1760 letom. Omenjen je tudi Andrej Komar, ki malo kasneje po letu 1640 mine kot priimek. Ostalo pa je domače ime do danes. Ostali priimki so zapisani: Kenk, Zorc, Hodnik, Kern, Treven, Kocjan, Smeru, Lukan, Verbič...

Kot zanimivost iz zgodovine naše vasi mi je že zaradi starosti zanimiv zapis kjer je omenjen naš kraj in dogodek 28. januarja **1664** leta – bil je **sončev mrk**. (Vrh razgledi št 15, stran 188) Prečastiti pater Krištof provincial (predstojnik samostanske province) iz Čedadada in trije družabniki so iz Štajerske potovali na Goriško in Furlanijo na vizitacijo. Zjutraj okoli pol 8 h so prišli nekoliko nad Oberndorf, Gornjo vas (Staro Vrhniko), nadaljevali so pot proti gospostvu Logatec, ko jim nasproti pride« na videz pošten meščan kot piše, v sivi sukneni obleki« in jih ogovoril: »Glejte, glejte moji patres, kakšno je danes sonce« ... o strašnem čudežnem znamenju na soncu in nebu. Hodili so stran od sonca, zato ga niso videli. Če si zamislimo, kje bi to bilo, predvidevamo lahko, da je bilo to ravno nekje na tej višini iz vasi na čistini proti tem poljem. Predplat rečemo. Zapisali so, o čudežu na zgornjem delu odrezanega sonca v obliki lune. Videli so bojevanje na soncu. Verjetno so tudi kapucini prvič videli sončni mrk, in ga opazovali dve uri. Odpravili so se naprej do Sv. Križa pri Ajdovščini. Pater Krištof je popisal to čudo na nebu in rokopis predvidevajo poslal nazaj v Ljubljano, prevedli so v nemščino, tiskala sta dva tiskarja z manjšimi vsebinskimi razlikami in poslali v različna kraljestva v obliki plakatov. Uvodni del štiri listnega letaka v bakrorezu se je ohranil tudi pri nas v Narodnem muzeju v Ljubljani.

Si lahko predstavljamo potovanje pozimi iz Štajerske do Furlanije, v takratnih pogojih, kako dolgo potovanje, oblečeni, obuti, hrana... brez zemljevida.

Zanimiv je tudi zapis v župnijski kroniki, **vizitacije škofa Ota Ruchaima** iz 9. junija **1661** leta na Vrhniki. Vizitacija se je opravljala vsakih nekaj let, če v fari vse, pravilno deluje, maše, odnosi med duhovniki, red, vzdušje...

V kroniki med drugim piše, da so končno še škofa prosili, da bi smeli na Stari Vrhniki ob cesti napraviti en križ, ki bi varoval ljudi. Odgovor je bil, naj vložijo prošnjo. Ker imamo verjetno vsem znano edino kapelico na sredi vasi, ki nosi letnico 1867. Kapelice so mlajšega izvora. Prvotno so bila povsod znamenje, križ ali pil imenovana. Tako sedaj vemo, kdaj je bila prva omemba postavitve znamenja. Se pravi, da so že stoletja prej morali imeti dovoljenje za postavitve nekega znamenja in namen postavitve: da bi varoval ljudi. Saj vemo, da je skozi našo vas vodila glavna cesta do okoli 1900 iz zaledja podlipske in horjulske doline na Vrhniko in naprej...

Na **vojaškem zemljevidu** avstro ogrskih dežel so od **1763 – 1787** leta, to je 24 let, risali zemljevide, ter popisali vse strateške točke, poti, reke, potoke, mostove, zidane objekte za vojaške namene tudi po vsej krajnski. Zapisali so, da ima Stara Vrhnika trdno cerkev z obzidjem, prav tako hrib Kuren, oddaljen 2000 korakov, da se lahko nadzoruje vsa okolica, in iz Tičnice, ter da so ceste prevozne le z veliko težavo in to le z navadnimi kmečkimi vozovi. Travniki med Ligojno in Staro Vrhniko so posebno spomladi poplavljeni zaradi Podlipščice, in niso prehodni, razen čez lesen most pri Podčelu, ki je v slabem stanju. Ta stara cesta je potekala malo bolj proti Podlipi pred Malnarjem.

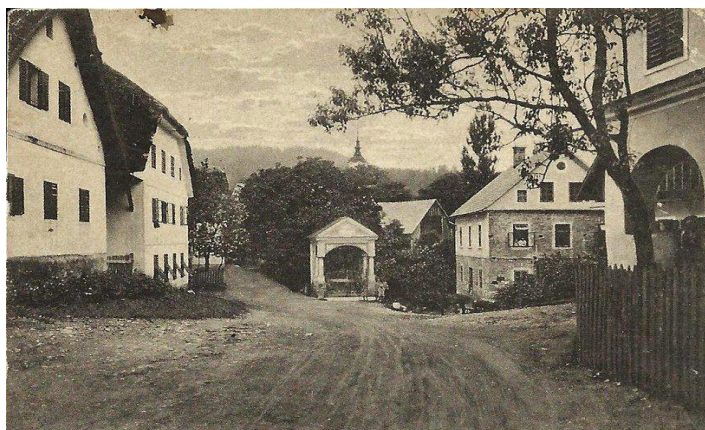
Iz Napoleonovih časov pred in po **1800** letu nam je ostal za spomin nam starejšim še dobro znan voz na konjsko vprego, imenovan PARIZER. Kolesa so bila okovana s širokimi železnimi platišči za težke tovore.

Zgodovina piše, da je bila leta 1817 zadnja velika lakota v naši deželi, ko se je dokončno uveljavil krompir.

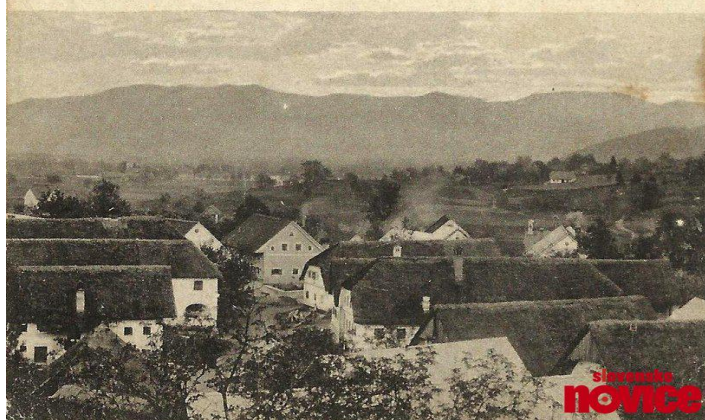
Poleti **1836** pa je na Vrhniko prišla kuga - imenovana **kolera**, ki jo je zanesla vojska. Našo vas se je v dveh mesecih zmanjšala za 30 ljudi vseh starosti. Umrlo je več mladih gospodarjev, žena, otrok, starejših. V ta spomin je na koncu vasi leta 1887 postavljeno znamenje »Ta bel buhk« imenovan.

Kužno znamenje

Stara-Vrhnika

Vas nekoč...okoli leta 1900

Leto **1904** je z uspešnostjo zaznamovalo našo vas pridobitev pravega lastnega vodovoda, napeljanega iz Rebri, tu izpod stolpa istočasno z Vrhniko. Vir okužb in nalezljivih bolezni so bili ravno okuženi neustrezni potoki, zajetja, izviri. Zajemalo se je vodo, pralo, napajalo živino... Država je bili so prisiljeni hitro ukrepati z izgradnjo vodovoda. Pa je vseeno trajalo desetletja, da so prišli do vodovoda. Finančni zalogaj je bil velik in problematičen. Prvotno je bilo mišljeno, da bi bila napeljana v skupni zbiralnik na Trojico, pa nazaj na Staro Vrhniko, pa so krajanji sami predlagali, zaradi težkega vzpona na Trojico, da bi imeli ta 2000 m dolg vodovod sami zase. V poletni suši nam je velikokrat zmanjkovalo vode, kakor tudi na Vrhniki. V rezervi so nam takrat ostali še naravni izviri vode v Dolah.

Perice na na Perilu leta 1935

Dogodki zgodovine so našo vas pretresali ves čas, saj je čez našo vas, do okoli leta **1905** vodila cesta iz zaledja Horjula, Ligojne, Žirov, Podlipe, naprej čez Trojico in po strmem Cankarjevem klanecu. Zato smo na naši vasi imeli kar nekaj kovačij. Nekoč so se preživljali z kmetijstvom, furmanstvom – cestni kralji so jim rekli in raznimi obrtniškimi poklici, zidarji, tesarji, mizarji, in dninarji. Nudili so tudi priprege čez naš klanec iz Dol. Znano je, da je leta 1752, tu živelo 62 gospodinjestev in 353 prebivalcev. Danes pa jih imamo 775 prebivalcev.

Leta **1908** je bilo ustanovljeno gasilsko društvo, ki je vestno opravljalo svoje poslanstvo. Z reko »Bogu v čast, bližnjemu varujemo last.« Po 100 letih si ne znamo predstavljati življenja brez gasilcev, to so probono ljudje, s posebnim poslanstvom, ki služijo v dobro ljudi. Lahko jih zaslužno imenujemo »Angeli na zemlji«. To so ljudje, ki ti priskočijo na pomoč, ko jih najbolj potrebuješ in drugi bežijo.

Gasilsko društvo Stara Vrhnika 1908

Telovadno društvo »**Orel**«, je pred 1. sv. vojno prirejalo športne nastope, veselice. Leta 1922 in 23 je postalo gasilsko društvo pobudnik za več kulturnih nastopov, iger, pevski zbor, veselic, vaško knjižnico, nove zvonove, in izdajo dveh številk hudomušnega časopisa »Podkurenske novice in Vestnika«. Časopis nam kar dobro opiše utrip vasi tistega časa. Seveda, so bili to večinoma krog istih ljudi v vseh društvih, ki jim je bilo mar za dvig varovanja lastnine in kulture na vasi. Nekateri krajanji so izstopali iz povprečja.

Telovadni odsek Orel v Dolah leta 1910

Kolesarska dirka na Stari Vrhniki leta 1930

Po drugi sv. vojni je kulturno, športno življenje vseskozi živelo z večjimi vzponi ali mirovanjem. Naša vas nam je dala v zadnjih 200 letih, kar nekaj krajanov, ki so se z talenti, vedoželjnostjo znanja, poklici, šolanjem dokazali in izstopali iz povprečja. NPR Komarjeva Jerca kot dobrotnica, cerkveni slikar Simon Ogrin, Alojvcov - Ivan Grom veterinarski podpolkovnik. Srnelov - Ivan Ogrin kot gradbenik in stavbenik, cenjen pri Plečniku. 1904 je bil nadzornik gradnje naše osnovne šole Janeza Mraka. Leta 1900 se je že vrnil iz Braziliije, kakor tudi soimenjak Kobalov Ivan Ogrin kot dobrotnik veleposestnik na Lavrici.

Danes lahko govorimo o velikem vzponu na naši vasi, zagnanosti na vseh področjih: kot krajevna skupnost, gasilci, šport, kultura. Mladi so poprijeli za delo, starejši pomagajo, svetujejo. Mladina se lahko udejstvujejo v različnih dejavnostih. Vsak lahko doda svoj košček znanja, ustvarjalnosti in uspešnosti. Saj vemo, da je samo v slogi moč. Več glav več ve, tako je doma, na vasi, v mestu... Predvsem gasilci so v naši deželi lep vzgled sodelovanja vseh sto let. V sled povezanosti, se je na vasi naredilo že tudi kar nekaj obeležij, pomembnih vaških točk, opis domačij. In danes tudi ta zanimiva postavitev klopi in obeležja jam.

Bodimo dobri režiserji svojega življenja, umni gospodarji in povezani na vasi, v mestu, deželi...

Zgodovinske vire pripravila Ema Goričan, avgust 2021
ostalo in fotografije zbral Jani Krvina, oktober 2021

